

7. Українська література. Програма. 10-11 класи. Київ. 2017. URL: <https://cutt.ly/BnFmApF>

Гудзовська Юлія – студентка 4 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: медіаграмотність на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

Валерія Загурна

МЕТОДИКА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В СЕРЕДНІЙ ЛАНЦІ ЗЗСО

Сьогодні активний розвиток мовної особистості, яка здатна вільно спілкуватися в будь-якій сфері суспільного життя, – одне з важливих завдань, що постали перед сучасною освітою. Останнім часом у навчальних закладах різних типів усе більше уваги приділяєть розвитку лінгвістично обдарованих учнів – майбутньої української еліти, котра, безперечно, зможе сформувати й гідно підтримати державний імідж на світовому рівні. У зв'язку з цим науковці та методисти одноставно стверджують, що суспільству необхідні люди, які мислять не шаблонно, вміють шукати нові шляхи розв'язання запропонованих завдань, знаходити вихід з проблемної ситуації [1, с. 194].

Проблема обдарованості віддавна стала предметом наукового вивчення для цілого ряду дослідників. Перші спроби її потрактування спостережено ще в працях античних мислителів (Августина, Арістотеля, Платона та ін.), у яких порушено питання творчих здібностей. Відтоді обдарованість стала предметом особливого інтересу науковців, зокрема у працях Г. Айзенка, О. Аматыєва, О. Антонової, А. Богуш, Г. Бурменської, Н. Гавриш, Ю. Гільбух, М. Гнатко, С. Гончаренко, В. Давидова, Д. Ельконіна, Т. Комарової,

О. Кульчицької, В. Слуцького, Б. Теплової, О. Ушакової, В. Штерна та ін. Проте нині залишається мало дослідженим питання створення ефективної методики індивідуальної роботи з обдарованими учнями, що й підтверджує **актуальність** обраної теми.

Проблема обдарованих дітей ще здавна опинилася в полі наукового зацікавлення. Відомо, що сам термін «обдарований» на позначення «геній» використав у 1839 р. професор Клівлендського університету А. Трей. Відтоді, як стверджує М. Якимчук, сформовано два погляди, як-от: 1) соціальний, згідно з яким обдарованість є абсолютно поширеним явищем, при цьому більшість людей розумні, але рівень їхніх здібностей зумовлений відмінністю в життєвих умовах (К. Гельвецій, Дж. Локк); 2) генетичний, відповідно до якого обдарованість вважають уродженим генетично успадкованим явищем (Ф. Гальтон, Р. Стернберг) [6, с. 156–157].

Помічено, що сьогодні немає єдиного прийнятого визначення поняття «обдарованість». Однією з основних причин дефініційної розбіжності, як вважає Т. Яншина, є те, що багато науковців відштовхуються від положення про те, що інтелектуальний коефіцієнт не вказує на можливі сфери високих здібностей. До того ж, додає дослідниця, кваліфікація обдарованості ускладнена й тим, що всі обдаровані діти не однакові, позаяк це гетерогенна група (ідеться передовсім про надобдарованих, талановитих, геніальних дітей, а також дітей, які випереджають розвиток і котрі мають високий потенціал).

У цьому зв'язку Т. Яншина виокремлює цілий ряд підходів до визначення обдарованості, як-от: 1) креативний – обдарованість та окремі характеристики особистості (інтелектуальні або креативні) ототожнюються; 2) особистісний – обдарованість витлумачується на основі характерологічних, емоційних, мотиваційних та інших якостей, властивим обдарованим дітям; 3) діяльнісний – обдарованість є або загальною, або спеціальною (репрезентує специфічні характеристики того чи того виду діяльності); 4) системний [5].

У свою чергу О. Музика вважає, що обдарованість – це «особистісне утворення людини, яке характеризується вищим рівнем розвитку творчих здібностей, загальною творчою спрямованістю особистості й високими досягненнями в певній галузі діяльності» [3, с. 38].

Натомість С. Сисоева аргументовано доводить, що обдарованість «виступає як цілісний вияв здібностей людини в діяльності, як загальна якість інтегрованої в діяльності сукупності здібностей» [4, с. 120]. Вияв обдарованості різний і залежить від рівня прояву окремих здібностей та міри інтегрованості тих чи тих здібностей у діяльності. Дослідниця вичленовує два типи обдарованості: 1) інтелектуальну, котра знаходить свій вияв у здатності до навчальної діяльності й супроводжувана швидкістю розумової діяльності (наприклад, швидке засвоєння й узагальнення навчального матеріалу значного обсягу); 2) творчу. Інші види обдарованостей (до прикладу, розумова, практична, соціальна, моторна) С. Сисоева відносить до одного з двох зазначених вище типів [7].

Ціла низка досліджень спирається ще на одне дискусійне поняття – «обдаровані діти». Безперечно, усі діти обдаровані, позаяк у кожного є певні задатки та здібності, котрі можуть досягти високого рівня розвитку за сприятливих умов.

У питанні виявлення обдарованості серед учнів і подальшої роботи з ними постає цілий ряд проблем. Особливо цінні спостереження наводить Н. Вознюк, стверджуючи, що перед сучасним учителем виникають непоодинокі дилеми [2]. Так, безсумнівно, обдарованому школяру на уроках необхідні спеціальні та складні завдання, однак педагог водночас повинен урахувати присутність інших учнів, яким властивий достатній чи середній рівень знань. Крім того, ще однією проблемою для ефективної роботи з обдарованими школярами є місце їхнього проживання. Безперечно, учні, які мешкають у містах, забезпечені набагато кращими умовами для виявлення та розвитку творчих здібностей. Ідеться передовсім про гуртки, секції, спортивні, музичні, мовні школи, станції юних натуралістів тощо. На жаль,

діти з сільської місцевості частіше не мають такого вибору позашкільних закладів, а тому при їх невчасній підтримці природні задатки та потенційні можливості можуть бути не до кінця реалізованими.

Вагоме значення має й тип навчального закладу, в якому навчається обдарований учень. Сьогодні з метою розвитку творчих здібностей і обдарувань школярів створені й активно функціонують гімназії, ліцеї, колегіуми й інші типи НВК. До прикладу, як йдеться у наказі МОН № 217 від 20.07.1995 р. «Про затвердження Інструкції про організацію та діяльність гімназії, Інструкції про організацію та діяльність ліцею», серед головних завдань гімназій є: 1) розвиток природних здібностей та обдарованості, творчого мислення та потреби й уміння самовдосконалюватися; 2) пошук і подальший відбір творчо обдарованих і здібних учнів.

Статистика свідчить, що держава не тільки підтримує, але й заохочує обдарованих школярів. Ідеться про можливість навчатися за кордоном за програмами культурного обміну, брати участь у Малій академії наук (МАН) тощо.

На рівні школи методична рада має розробити програму, основне призначення якої – сформувати систему виявлення, відбору й підтримки обдарованих учнів. Її основне підґрунтя – навчальні досягнення конкретних школярів з тієї чи тієї навчальної дисципліни. Провідними завданнями такої системи слід уважати створення ситуації успіху, психологічний супровід обдарованих дітей, діагностику їхнього розвитку, упровадження інтерактивних форм роботи.

Учитель, який виявив, до прикладу, мовленнєві чи літературні здібності в учня, обов'язково повинен повідомити про це батькам і надати поради стосовно створення сприятливих умов для розвитку школяра (індивідуальна посилена програма, підбір спеціальної літератури, цілеспрямована робота з розвитку творчих здібностей). Проте дуже часто саме батьки першими помічають творчі здібності своєї дитини. У зв'язку з цим батькам, школі, державі потрібно працювати спільно.

Сьогодні існують різні методики для виявлення обдарованих учнів: 1) спостереження; 2) бесіди; 3) інтерв'ю; 4) опитувальники для батьків, учителів, школярів; 5) діагностика та ін. Так, на уроці педагог може оцінити відповідний рівень творчості учнів, їхнього пізнавального інтересу й оригінальності мислення. Особливо результативні письмові роботи, котрі допомагають виділити інтелект, ерудицію, лексичний запас і природні задатки. Участь школярів в учнівських олімпіадах або конкурсах розкривають інтелектуальні здібності, нестандартність мислення, оригінальність підходів. Проведення анкетування й тестування спрямоване на виявлення лідерських рис, об'єктивність самоаналізу, ерудиції. Створення бібліотеки ставить за мету вивчити запити, інтереси, розвиток читацької компетенції.

Уважаємо, що одним з найбільш інформативних є діагностичний тест. Розроблені до нього запитання допоможуть виявити ті здібності дитини, які слід розвивати.

Отже, виявлення та підтримка обдарованості учнів є надзвичайно важливим завданням, реалізованим на рівні сім'ї, школи й держави. Тільки за умови надійної підтримки обдарований школяр зможе самоствердитися, максимально розкривши свій творчий потенціал.

Для обдарованих учнів середніх класів на уроках української літератури цілком виправдана постановка індивідуальних вправ підвищеної складності та завдань для самостійного опрацювання. Науковці переконливо доводять, що на уроках обдарованим школярам варто пропонувати завдання на аналіз творів, класифікаційних ознак літературних одиниць, творчого почерку майстрів слова тощо.

У сучасній методиці навчання української літератури також неабияку роль відведено творчим вправам, які спрямовані на повне самостійне виконання, відтак, важливо сформулювати завдання так, щоб не зруйнувати творчої ініціативи учня.

Дослідники відзначають результативність методу «Мозковий штурм», оскільки він сприяє ефективному засвоєнню знань обдарованими школярами.

Такий метод варто застосовувати під час нетрадиційного уроку (до прикладу, на уроці-подорожі під час узагальнення й систематизації знань).

Індивідуальна робота з української літератури з обдарованими учнями має відбуватися поетапно та з урахуванням обсягу навчального матеріалу, індивідуально-вікових особливостей школярів, урочної та позакласної системи навчання. Особистісно зорієнтований підхід при цьому – надійне підґрунтя для індивідуалізації навчальної діяльності таких учнів.

На уроках індивідуалізацію навчання обдарованих школярів забезпечують ускладнені вправи різних видів, водночас особливе місце займають вправи творчого характеру.

У позакласний час раціонально проводити індивідуальні заняття для розвитку інтелектуальних, дискусійних, дослідницьких обдарувань учнів. Високу результативність мають і дистанційні курси.

Література

1. Бандура Г. Обдарованість як об'єкт психологічного аналізу. *Зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 1. С. 194–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2012_1_32
2. Вознюк Н. М. Система роботи з обдарованими учнями початкової ланки. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (14). С. 65–71.
3. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень. Житомир, 2006. 320 с.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ, 2006. 344 с.
5. Яншина Т. А. Обдарованість : психолого-педагогічний аспект. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 8-9. С. 116–120.

6. Якимчук М. Ю. Проблема обдарованості у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії та практиці. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. 2013. Вип. 9. С. 155–159.

Загурна Валерія – студентка 4 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: робота з обдарованими учнями, навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

Мар'яна Івацко

КОЗАЦЬКІ ТРАДИЦІЇ ТА ЇХНІЙ ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ТРАКТУВАННІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Постать Тараса Шевченка з погляду осмислення літературних візій його таланту становить цілий культурний феномен, що завжди є актуальним для дослідження. Але мова йдеться не про «заштамповану» актуальність, яку радянська влада досить тривалий час насаджувала завдяки деформованій шкільній програмі чи промовам на честь чергових річниць письменника, раз у раз застосовуючи стереотипний штамп «Великий Кобзар». У сучасному літературному дискурсі переосмислення творчості Тараса Шевченка викликає незгасаючий інтерес науковців, адже дослідження концептного полотна його поезій є ключем до розуміння всього обширу художніх образів, що займали провідне місце в українському літературному процесі ХІХ ст.

Тарас Шевченко, ставши генієм слова та одним із центральних фігур матриці національного мистецтва, є творцем унікального етноментального комплексу архетипів: Україна, Матір, Воля, Кобзар, Доля, Слава, Ворог тощо. Серед них особливого значення набув образ лицаря-козака поруч із